

عوامل موثر بر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان زنجان)

آزاده خدابخشی^۱، جواد قاسمی^{۲*}، کمال سادات اسیلان^۳ و احسان قلی‌فر^۴
۱، ۴، دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش کشاورزی، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد آموزش کشاورزی دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی دانشگاه تهران، ۲، عضو باشگاه پژوهشگران جوان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج، ۳، عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور، واحد کرج
(تاریخ دریافت: ۸۹/۱۲/۷ - تاریخ تصویب: ۹۰/۳/۱۵)

چکیده

این پژوهش توصیفی-پیمایشی با هدف بررسی عوامل موثر بر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران به انجام رسید. جامعه آماری آن شامل کشاورزان بخش مرکزی شهرستان زنجان (N=۱۴۳۵) بوده است که تعداد ۳۲۹ نفر از آنها به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب و با استفاده از ابزار پرسشنامه مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. روش آلفای کرونباخ به منظور تشخیص پایایی ابزار تحقیق استفاده شد (۰/۸۷ تا ۰/۹۱) و روایی محتوایی پرسشنامه نیز با نظرخواهی از چندین تن از اساتید دانشگاه تهران و کارشناسان مربوطه تایید گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS صورت پذیرفت. نتایج پژوهش نشان داد که بین نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران و متغیرهای میزان مشارکت رسمی، میزان مشارکت غیررسمی، تمایل کشاورزان به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران، سطح تحصیلات، مساحت اراضی آبی و مدت عضویت در شرکت تعاونی روستایی رابطه مثبت و معنی‌داری در سطوح یک و پنج درصد وجود داشت. همچنین بین این متغیر و سن، سابقه کار کشاورزی و میزان درآمد سالیانه رابطه منفی و معنی‌داری در سطح یک درصد وجود داشت. در تحلیل رگرسیونی گام به گام نیز به ترتیب پنج متغیر مشارکت غیر رسمی، سن، مشارکت رسمی، سابقه کار کشاورزی و مساحت اراضی آبی وارد تحلیل شدند که در مجموع در حدود ۷۷/۸ درصد از واریانس متغیر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران را تبیین نمودند.

واژه‌های کلیدی: نگرش، کشاورزان، مشارکت، تشکل‌های آب‌بران.

مقدمه

تولید نیز تاثیرگذار باشد (Keshavarz et al., 2005). متوسط بارندگی در ایران ۲۵۰ میلی‌متر در سال است که این میزان بارش نیز از پراکندگی نامناسبی برخوردار است (Keshavarz et al., 2005). علیرغم اهمیت و

ایران در یکی از خشک‌ترین مناطق جهان قرار گرفته است و کمبود آب در آن مهمترین تنگنای توسعه کشاورزی به شمار می‌رود که می‌تواند بر ابزار و روابط

برنامه‌ریزی، ساخت، بهره‌برداری، نگهداری و تامین مالی و همچنین در تمامی سطوح مدیریت آب نقش آفرینی و از آب در دسترس استفاده بهینه کنند (Lise, 2000; Howarth et al., 2005).

توجه به تعاونی‌های آب‌بران برای اصلاح روش‌های آبیاری، کوتاه‌ترین راه و زودبازده‌ترین نوع سرمایه‌گذاری در افزایش بهره‌وری از آب در مزارع کشاورزان است (Heydarian, 2003) و عضویت کشاورزان در قالب این تشکلهای می‌تواند به‌عنوان یکی از عوامل اساسی در بهبود وضعیت اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی جوامع کشاورزی محسوب شوند (Heyd & Neef, 2004). تشکلهای آب‌بران به‌عنوان رهیافتی در جهت بهبود امنیت غذایی، افزایش درآمد و بهبود معیشت کشاورزان، بهبود عملکرد و کیفیت محصولات کشاورزی (Howarth & Lal, 2002; Starkloff, 2001)، سهولت فعالیت‌های آموزشی و ترویجی (Heyd & Neef, 2004) و بهبود دانش، نگرش و مهارت کشاورزان در زمینه مدیریت آب مطرح می‌باشد (Howarth et al., 2005).

در این بین، بررسی عوامل مختلف روانشناختی از جمله نگرش افراد از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد (Shaban Ali Fami et al., 2010). اصولاً نگرش به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد سه‌گانه رفتار در شکل‌گیری آن بسیار موثر بوده و نگرش فرد در مورد یک موضوع، می‌تواند بر رفتار وی نسبت به موضوع مورد نظر تاثیرگذار باشد (Greenwald, 1989). در بحث نگرش تعاریف متعددی وجود دارد، به‌عنوان مثال Parsa (2005) به نقل از کرچ^۱ نگرش را «تظام‌های پایدار ارزشیابی‌های مثبت و منفی، احساس‌های عاطفی و گرایش‌های موافق و مخالف نسبت به مقاصد اجتماعی» تعریف کرده است. در واقع نگرش به‌عنوان یک حالت ذهنی، احساس و یا تمایل تعریف می‌شود و زمینه‌ساز یک چیز مثبت یا منفی در اطراف ما می‌باشد (Garret, 2006). بررسی نگرش‌های افراد در زمینه‌های مختلف از این جهت مهم است که مدیران و مجریان کمک می‌کند تا از طرز تفکر کنشگران درباره موضوعات مشخص مطلع و آگاه شوند (Sadighi & Ahmad Pour Kakhak, 2005). بنابراین، با توجه به اهمیت موضوع، بررسی

نقشی که آبیاری می‌تواند در مصرف بهینه و پایدار منابع آب ایفا نماید، توجه در خور اهمیت به آن نشده است و تلفات آب در مراحل انتقال، توزیع و مصرف در مزارع ایران شرایط مطلوبی نداشته و در مجموع بازده مصرف آب حدود ۴۰ درصد برآورد می‌گردد (Farshi et al., 2003).

همچنین، افزایش تنش بر سر حقوق استفاده از آب در سطح روستا، شهر و حوزه آبریز، از جمله چالش‌های کلیدی مطرح شده در این زمینه می‌باشد (World Bank, 2009). بنابراین، با توجه به تقاضای فزاینده مصرف آب در جهان و محدودیت منابع آب تجدید شونده و تخصیص بخش اعظم آن به کشاورزی، ضروری می‌نماید تا سیاستگذاران در پی یافتن راهکارهای اصولی در زمینه انتخاب روش‌های مناسب آبیاری و بهبود مدیریت آب زراعی در جهت افزایش تولید محصولات کشاورزی و همچنین بهبود محیط زیست باشند (Abdolahi, 1998; FAO, 2003; Yercan, 2003).

در این زمینه، بهره‌گیری از رهیافت‌های مدیریت مشارکتی آبیاری و ایجاد نظام‌های بهره‌برداری نوین و فراهم نمودن زمینه همیاری و مشارکت کشاورزان در قالب تشکلهای آب‌بران، می‌تواند بسیاری از مشکلات این بخش را مرتفع سازد (Abdolahi, 1998). مدیریت شبکه‌های آبیاری و زهکشی عموماً از سه طریق بخش عمومی یا دولتی، بخش خصوصی و انجمن‌های آب‌بران امکان‌پذیر می‌باشد (Najafi, 2008). در نظام بهره‌برداری از منابع آب ایران، تشکلهای آب‌بران مشارکت مصرف‌کنندگان آب کشاورزی از پیشینه‌های غنی برخوردارند. این تشکلهای، به‌عنوان قوی‌ترین نظام اجتماعی تولیدی، علاوه بر مدیریت مصرف آب، عملاً سایر فعالیت‌های جمعی را نیز رهبری می‌نمودند (Mohajerani, 1999; Pourzand, 1999).

تشکل آب‌بران نوع خاصی از سازمان‌های اجتماعی محلی است که معمولاً در یک بخش یا حوزه آبیاری به صورت یک گروه رسمی که دارای ماهیت حقوقی است تشکیل می‌شود و مدیریت تمام یا قسمت‌هایی از شبکه را بر عهده می‌گیرد (Zareei Dastgerdi et al., 2008). هدف از ایجاد تشکلهای آب‌بران، به‌عنوان یک تشکیلات پایدار محلی، فراهم آوردن سازوکارهایی است تا از طریق یک فرایند مشارکتی، کشاورزان در تصمیم‌گیری،

سازمان‌های محلی، مشکلات اقتصادی آب‌بران، عدم کفایت تفاهم و همکاری وجود بین آب‌بران، عدم توجه کافی به آموزش و ترویج و ناکافی بودن آب توزیعی بین آب‌بران برشمرده‌اند.

Shahroudi & Chizari (2008) در تحقیق خود دریافتند که متغیرهای میزان تحصيلات، سطح زیر کشت آبی، درآمد سالیانه، تماس‌های ترویجی، مولفه‌های سرمایه اجتماعی، وضعیت آبیاری منطقه مورد مطالعه و وضعیت مشارکت کشاورزان در زمینه مدیریت شبکه‌های آبیاری با نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکلهای آب‌بران رابطه مثبت و معنی‌داری داشته است.

Shahroudi et al. (2008) بیان داشته‌اند که میزان نگرش بیش از نیمی از کشاورزان مورد مطالعه (استان خراسان رضوی)، در شبکه آبیاری دارای تعاونی آب‌بران نسبت به مدیریت آب کشاورزی در سطوح مثبت و نسبتاً مثبت قرار داشته‌اند. همچنین، تعاونی آب‌بران بر توسعه عوامل سرمایه‌های اجتماعی، انسانی، فیزیکی، مالی و طبیعی بسیار تاثیرگذار بوده‌اند.

Zareei Dastgerdi et al. (2008) عواملی چون کمبود آب و امکانات آبرسانی، مشکلات آموزشی، مشکلات اعتباری و ارتباطی و فقدان جایگاه مشخص برای سازمان‌های دولتی و غیر دولتی را مهمترین مسایل و مشکلات تشکل آب‌بران در مدیریت شبکه آبرسانی در بخش جرقویه شهرستان اصفهان دانسته‌اند. همچنین Zareei Dastgerdi et al. (2009) مهمترین عوامل تاثیرگذار بر مشارکت کشاورزان در مدیریت شبکه آبرسانی این بخش را میزان اراضی کشت شده، مدت عضویت در تشکل آب‌بران، سابقه کشاورزی و سطح تحصيلات برشمرده‌اند.

Ahmadvand & Sharifzadeh (2010) در پژوهش خود، تماس با منابع اطلاعاتی، سطح اطلاعات و آگاهی، نگرش گروه مرجع و نگرش کشاورزان به انجمن‌های آب‌بران را مهم‌ترین سازه‌های موثر بر تمایل کشاورزان دشت کوار استان فارس به تشکیل انجمن‌های آب‌بران دانسته‌اند.

Qiao et al. (2009) در بررسی تمایل کشاورزان چینی برای ایجاد انجمن‌های آب‌بران به این نتیجه

نگرش کشاورزان به‌عنوان کنشگران اصلی در این تشکل‌ها، از اهمیت بسیار بالایی برخوردار بوده و می‌توان از نتایج آن در برنامه‌ریزی دقیق و اصولی در زمینه مدیریت آب در بخش کشاورزی بهره‌مند گردید.

در این زمینه، در ایران و سایر کشورها، تحقیقات بسیاری انجام شده که در ادامه به برخی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌گردد.

Narayan (1995) دریافت که افزایش مهارت‌ها و آگاهی‌های گروه‌های ذینفع در رابطه با مشارکت آنان در مدیریت آب و چگونگی تحقق آن، در کلیه موارد تأثیر مثبتی بر شکل‌گیری موفق و تداوم فعالیت تعاونی‌های آب‌بران داشته است. همچنین تقویت سازمان‌ها و رهبران محلی در بسیاری از موارد، ایجاد تعاونی‌ها را تسهیل کرده است.

Ejtemaei et al. (1999)، برای تحقق یافتن مشارکت کشاورزان در بهره‌برداری و نگهداری از شبکه‌های آبیاری بر قانون‌مند کردن مشارکت‌ها از راه ایجاد سازمان‌های محلی همچون تعاونی‌ها تاکید کرده‌اند.

Vermilion (2000)، در تحقیقی نشان داده است که بهره‌وری و سودآوری کشت آبی در مقایسه با کشاورزی دیم، مالکیت زمین و سرمایه اجتماعی محلی از عوامل تاثیرگذار بر مشارکت کشاورزان در تشکل‌ها و مدیریت شبکه‌های آبیاری و زهکشی محسوب می‌گردند.

Koppen et al. (2002) چنین استدلال کردند که فقر با انتقال مدیریت منابع آب به کشاورزان نسبت معکوس دارد. همچنین تعدد نظام‌های بهره‌برداری اثر منفی بر مشارکت کشاورزان در مدیریت شبکه‌های آبیاری داشته است، در حالیکه اندازه مزرعه، به‌عنوان یک متغیر واسطه، از طریق درآمد بر میزان مشارکت کشاورزان اثر مثبت داشته است.

Ruben & Lerman (2005) نشان داد که انجمن‌های آب‌بران با توسعه مولفه‌های سرمایه اجتماعی در میان کشاورزان موجب ارتقاء مشارکت آنها در مدیریت شبکه‌های آبیاری می‌شوند.

Najafi & Shirvanian (2006) مهمترین موانع مشارکت آب‌بران در مدیریت شبکه‌های آبیاری و زهکشی درودزن را به ترتیب سازمان‌های دولتی،

- بررسی رابطه بین نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکلهای آب بران با متغیرهای تحقیق؛
- مقایسه نگرش گروههای مختلف کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکلهای آب بران.

مواد و روشها

این تحقیق از نظر هدف کاربردی، از نظر گردآوری دادهها، پیمایشی و از لحاظ شیوه تحلیل دادهها از نوع توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری آن را آببران بخش مرکزی شهرستان زنجان ($N=1435$) تشکیل می‌دادند (کشاورزانی که از یک یا چند منبع آب کشاورزی از قبیل چاه عمیق، چاه نیمه عمیق، قنات و چشمه سنتی استفاده می‌کردند). حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران معادل ۳۲۹ نفر به دست آمد. نمونه‌گیری به شیوه تصادفی ساده صورت گرفت. به منظور گردآوری اطلاعات، پس از بررسی جامع ادبیات موضوع، پرسشنامه‌ای طراحی و تدوین گردید. این پرسشنامه شامل ۴ بخش ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای، نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکلهای آب بران (شامل ۱۵ گویه)، تمایل کشاورزان به مشارکت در تشکلهای آببران (شامل ۱۱ گویه) و میزان مشارکت-پذیری کشاورزان (رسمی شامل ۳ گویه و غیررسمی شامل ۹ گویه) بود که برای سنجش روایی محتوایی، نقطه نظرات چندین تن از اساتید دانشگاه تهران و کارشناسان مربوطه پرسیده شد و مبتنی بر اظهارات آنان اصلاحات لازم به عمل آمد.

در ضمن برای تایید روایی از نظر درک مخاطب یا ادبیات مورد استفاده نیز در مرحله پیش آزمون که با تعداد ۳۰ نفر کشاورز انجام شد، نکات مبهم از پرسشنامه حذف و یا نسبت به اصلاحات آن اقدام به عمل آمد. برای سنجش پایایی ابزار تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار ضرایب برای مقیاس‌های اساسی پرسشنامه به ترتیب ۰/۹۱، ۰/۹۱ و ۰/۸۷ به دست آمد که حاکی از قابلیت اعتماد بالای ابزار تحقیق داشت. دادهها با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۱۷ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در ضمن برای تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از تحقیق از آماره‌های توصیفی نظیر فراوانی، درصد و میانگین و آماره‌های

رسیدند که بسیاری از ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی نظیر سطح اطلاعات و آگاهی کشاورزان از انجمن‌های آببران، تعداد خانوار، درآمد و تجربه پیشین کشاورز در اختلاف و تضاد بر سر مسایل آب و آبیاری از مهمترین سازه‌های تاثیرگذار بوده‌اند.

Tahbaz Salehi et al. (2010) دریافتند که اعضای تعاونی آببران از راندمان آبیاری، بازدهی اقتصادی آب و بهره‌وری کل عوامل تولید بالاتری نسبت به کشاورزان خارج از محدوده تعاونی برخوردار بوده‌اند. افزون بر این، تعاونی مذکور موفق به جلب رضایت و اعتماد بیشتر کشاورزان عضو شده است که از عوامل موثر بر رضایت آنها آموزش و ترویج و همچنین مسایل و قشربندی‌های اجتماعی است.

همانگونه که مشاهده می‌گردد در تحقیقات مختلف داخل و خارج از کشور، عواملی چون افزایش مهارت‌ها و آگاهی‌های گروه‌های ذینفع، تقویت سازمان‌ها و رهبران محلی، سرمایه اجتماعی محلی، درآمد کشاورزان، میزان تحصیلات، سابقه کشاورزی، ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی و غیره در عضویت کشاورزان در تشکلهای آببران موثر بوده است. پس می‌توان گفت که این موضوع متأثر از عوامل روانشناختی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و طبیعی متعددی است. بنابراین، به منظور جلب مشارکت کشاورزان در تشکلهای آببران، آگاهی از جنبه‌های مختلف نگرشی، روانشناختی و رفتاری آنها ضروری است که در این بین، نگرش آنها از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد. بنابراین هدف کلی تحقیق حاضر، بررسی عوامل موثر بر نگرش کشاورزان بخش مرکزی شهرستان زنجان نسبت به مشارکت در تشکلهای آببران می‌باشد. بر این اساس اهداف اختصاصی زیر مورد بررسی قرار گرفت:

- بررسی ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان؛
- سنجش سطح مشارکت رسمی و غیررسمی پاسخگویان؛
- سنجش تمایل کشاورزان به مشارکت در تشکلهای آب بران؛
- سنجش نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکلهای آب بران؛

۷۶ سال بوده است و اکثر آنها (۹۵/۴ درصد) متاهل بودند. بیشتر پاسخگویان (۳۴ درصد) دارای سطح سواد ابتدایی بودند. شغل اصلی بیشتر آنها (۷۷/۵ درصد) کشاورزی بود که میانگین سابقه کار کشاورزی آنها ۲۴/۳۴ سال بود. میانگین مساحت اراضی آبی و دیم آنها به ترتیب ۵/۲۴ و ۱۰/۰۶ هکتار بود. نوع مالکیت بیشتر آنها (۶۴/۱ درصد) ملکی بوده است و بیشتر آنها (۵۸/۷ درصد) از روش آبیاری سنتی استفاده می‌کردند.

استنباطی مانند ضریب همبستگی پیرسون، اسپیرمن، آزمون‌های t ، F و کروسکال-والیس و معادله رگرسیون چندگانه استفاده گردید.

نتایج و بحث

ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان

یافته‌های حاصل از تحقیق در جدول (۱) نشان می‌دهد که میانگین سنی پاسخگویان ۴۷ سال بود که سن جوان‌ترین آنها ۲۴ و مسن‌ترین آنها

جدول ۱- توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر برخی از ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای

متغیر	فراوانی (n=۳۲۹)	درصد	نما
وضعیت تاهل	۱۵	۴,۶	متاهل
	۳۱۴	۹۵,۴	
سطح تحصیلات	۸۱	۲۴,۶	ابتدایی
	۱۱۲	۳۴	
	۴۰	۱۲,۲	
	۲۳	۷	
شغل اصلی	۳۴	۱۰,۳	کشاورزی
	۲۴	۷,۳	
	۱۵	۴,۶	
	۲۵۵	۷۷,۵	
نوع مالکیت اراضی	۷۴	۲۲,۵	کشاورزی
	۲۱۱	۶۴,۱	
	۵۲	۱۵,۸	ملکی
	۶۶	۲۰,۱	
روش‌های آبیاری	۱۹۳	۵۸,۷	سنی
	۱۳۶	۴۱,۳	
	۱۰۰	۳۲,۹	
جمع کل	۱۰۰		

قرار گرفت و از میان گویه‌های مربوط به مشارکت رسمی "شرکت در انتخابات" در بالاترین اولویت و "مشارکت در فعالیت نهادهای رسمی مانند کلاس‌های ترویجی" در پایین‌ترین اولویت قرار گرفت (جداول ۲ و ۳). مجموع نمرات مربوط به مشارکت رسمی و غیر رسمی با هم جمع شد و در تحلیل‌های بعدی از آنها استفاده گردید.

سطح مشارکت رسمی و غیررسمی پاسخگویان

نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که از میان گویه‌های مربوط به مشارکت غیر رسمی، "شرکت در جلساتی که در آنها برای روستا تصمیم‌گیری می‌شود" در بالاترین اولویت و "تمایل به کسب اطلاعات در خصوص روش‌های تولیدی جدید" در پایین‌ترین اولویت

جدول ۲- توزیع فراوانی مربوط به مشارکت غیر رسمی

رتبه	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	اصلا	گویه
۱	۰/۷۸۸	۴/۳۲۲	۱۵۹	۱۳۰	۲۷	۱۳	.	.	شرکت در جلساتی که در آن‌ها برای روستا تصمیم‌گیری می‌شود
۲	۰/۷۱۰	۴/۳۱۹	۱۵۱	۱۳۳	۴۴	۱	.	.	قرض گرفتن پول و ادوات کشاورزی از سایر کشاورزان و اطرافیان در زمان نیاز
۳	۰/۷۳۵	۴/۳۱۶	۱۵۵	۱۲۵	۴۷	۲	.	.	شرکت در مراسم‌هایی مانند نماز جماعت، راهپیمایی، مراسم جشن و اعیاد و ...
۴	۰/۷۰۸	۴/۳۱۰	۱۴۸	۱۳۶	۴۴	۱	.	.	مشورت با دیگر اعضای روستا در زمان مواجهه با مشکلات
۵	۰/۷۱۰	۴/۲۹	۱۴۴	۱۳۶	۴۹	.	.	.	رفت و آمد و دیدار با کشاورزان و افرادی که با آن‌ها در گروه‌هایی نظیر مشاع‌ها و تعاون‌ها عضو هستید
۶	۰/۷۲۲	۴/۲۷	۱۴۰	۱۴۰	۴۷	۲	.	.	قرض دادن پول و ادوات کشاورزی به سایر کشاورزان و اطرافیان در زمان نیاز
۷	۰/۸۲۰	۴/۱۲	۱۲۴	۱۲۸	۶۹	۸	.	.	میزان همکاری و کمک به کشاورزان و دوستان در زمان نیاز
۸	۱/۲۸۳	۲/۷۲	۴۸	۳۹	۶۹	۱۱	۵۴	.	تبادل اطلاعات در مورد روش‌های جدید تولید با سایر کشاورزان
۹	۱/۳۸۴	۲/۶۵	۵۲	۳۹	۶۳	۹۳	۸۲	.	تمایل به کسب اطلاعات در خصوص روش‌های تولیدی جدید

جدول ۳- توزیع فراوانی مربوط به مشارکت رسمی

رتبه	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	اصلا	گویه
۱	۰/۶۷۶	۴/۴۱	۱۷۰	۱۲۶	۳۲	۱	.	.	شرکت در انتخابات
۲	۰/۷۶۵	۴/۳۹	۱۷۳	۱۲۳	۲۱	۱۲	.	.	عضویت و همکاری با انجمن‌ها و نهادهای رسمی روستا
۳	۱/۱۳۸	۳/۴۳	۷۲	۹۳	۷۲	۸۸	۴	.	مشارکت در فعالیت نهادهای رسمی مانند کلاس‌های ترویجی

بالاترین اولویت‌ها و "مشارکت در تهیه و نصب دستگاه‌های اندازه‌گیری آب" و "عقد قرارداد آب" در پایین‌ترین اولویت‌ها قرار داشتند (جدول ۴). لازم به ذکر است که نمره کل تمایل به مشارکت کشاورزان در تشکیل‌های آب بران به دست آمد و در تحلیل‌های بعدی مورد استفاده قرار گرفت.

تمایل کشاورزان به مشارکت در تشکیل‌های آب بران بدین منظور، نظرات کشاورزان مورد مطالعه در رابطه با تمایل به مشارکت در تشکیل‌های آب بران (۱۱ گویه) مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان داد که "پذیرش مسئولیت بخشی از شبکه" و "همکاری با سایر کشاورزان در بهره‌برداری از منابع آب" در

جدول ۴- اولویت‌بندی تمایل کشاورزان به مشارکت در تشکیل‌های آب بران

اولویت	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	اصلا	گویه
۱	۱/۰۰۴	۳/۵۷	۶۱	۱۲۶	۸۲	۵۸	۲	.	پذیرش مسئولیت بخشی از شبکه
۲	۱/۰۳۳	۳/۵۱	۶۱	۱۱۰	۱۰۴	۴۶	۷	۱	همکاری با سایر کشاورزان در بهره‌برداری از منابع آب
۳	۰/۹۹۴	۳/۵۰	۵۶	۱۱۶	۱۰۰	۵۳	۴	.	شرکت در کلاس‌های آموزشی
۴	۰/۹۸۱	۳/۴۱	۵۳	۹۳	۱۲۲	۵۹	۲	.	مشارکت در نگهداری و تعمیر کانال‌ها
۵	۰/۹۸۸	۳/۳۹	۳۸	۱۲۶	۱۰۲	۵۳	۱۰	.	شرکت در نشست‌ها
۶	۱/۰۱۳	۳/۳۵	۵۲	۸۶	۱۱۸	۷۰	۳	.	تحويل به موقع آب‌بها
۷	۱/۰۵۵	۳/۲۶	۳۵	۱۰۸	۱۱۲	۵۹	۱۱	۴	مشارکت مالی در تشکیل شبکه آب‌بران
۸	۰/۹۱۰	۳/۱۲	۲۳	۸۶	۱۳۳	۸۳	۴	.	یکپارچه‌سازی اراضی
۹	۱/۱۸۵	۲/۷۸	۳۸	۴۹	۸۳	۱۲۰	۳۹	.	بکارگیری و اجرای سیستم‌های نوین آبیاری
۱۰	۱/۳۰۲	۲/۷۲	۵۰	۴۰	۶۳	۱۲۱	۵۵	.	مشارکت در تهیه و نصب دستگاه‌های اندازه‌گیری آب
۱۱	۱/۱۳۸	۲/۶۹	۱۲	۷۲	۱۰۱	۱۰۳	۲۷	۱۴	عقد قرارداد آب

می‌شود مقوله‌های "ایجاد تشکل آب‌بران هزینه نگهداری شبکه را کاهش می‌دهد" و "ایجاد تشکل آب‌بران مشکلات فنی شبکه را کاهش می‌دهد" در بالاترین رتبه‌ها و "عضویت در تشکل‌های آب‌بران به ضرر کشاورزان است" در پایین‌ترین رتبه قرار دارد و این امر نشان می‌دهد که کشاورزان نگرش مثبتی نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران از خود نشان داده‌اند.

نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران
نگرش به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد سه‌گانه رفتار انسان، در شکل‌گیری آن بسیار موثر است. در این تحقیق نیز موضوع نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران مورد بررسی قرار گرفت که نتایج آن در جدول (۵) ارائه شده است. همانگونه که مشاهده

جدول ۵- رتبه‌بندی مقوله‌های نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران

رتبه	تفاوت معیار	میانگین	کاملاً موافقم	مؤافقم	هزی ناه	مخالقم	کاملاً مخالفم	گویه‌ها
۱	۰/۶۳۴	۴/۳۹	۱۵۳	۱۴۹	۲۷	۰	۰	ایجاد تشکل آب‌بران هزینه نگهداری شبکه را کاهش می‌دهد.
۲	۰/۶۹۸	۴/۳۴	۱۵۲	۱۳۶	۴۱	۰	۰	ایجاد تشکل آب‌بران مشکلات فنی شبکه را کاهش می‌دهد.
۳	۰/۶۸۹	۴/۳۲	۱۴۹	۱۳۸	۴۱	۱	۰	ایجاد تشکل آب‌بران آب را به شیوه عادلانه بین کشاورزان توزیع می‌کند.
۴	۱/۰۶	۴/۳۱۶	۱۴۹	۱۳۵	۴۵	۰	۰	ایجاد تشکل آب‌بران باعث کاهش اتلاف آب می‌گردد.
۵	۰/۷۰۳	۴/۳۱	۱۴۷	۱۳۶	۴۶	۰	۰	ایجاد تشکل آب‌بران باعث افزایش طول عمر شبکه می‌شود.
۶	۰/۹۷۸	۴/۲۹	۱۴۱	۱۴۴	۴۴	۰	۰	عضویت در تشکل آب‌بران سبب ایجاد اعتماد میان اعضا می‌گردد.
۷	۰/۷۷۵	۴/۲۷	۱۵۳	۱۳۰	۳۳	۱۱	۲	عضویت در تشکل آب‌بران سبب بهبود بهره‌برداری از تسهیلات و اعتبارات می‌گردد.
۸	۰/۶۹۱	۴/۲۶	۱۳۹	۱۴۷	۳۴	۷	۲	ایجاد تشکل آب‌بران باعث افزایش درآمد کشاورزان می‌شود.
۹	۰/۷۰۱	۴/۱۲	۱۳۴	۱۲۸	۴۸	۱۳	۶	عضویت در تشکل آب‌بران سبب افزایش دانش و آگاهی کشاورزان در زمینه مدیریت آب کشاورزی می‌گردد
۱۰	۰/۶۶۲	۳/۹۷	۱۰۳	۱۳۳	۷۶	۱۷	۰	عضویت در تشکل آب‌بران سبب بهبود سطح مشارکت و همکاری بین کشاورزان می‌گردد.
۱۱	۱/۲۸	۳/۷۹	۸۴	۱۳۳	۷۶	۳۴	۲	مدیریت مالی در تشکل‌های آب‌بران مناسب نیست.
۱۲	۰/۹۵	۳/۷۷	۹۱	۱۳۴	۴۶	۵۴	۴	عضویت در تشکل آب‌بران سبب افزایش عملکرد و کیفیت محصولات کشاورزی می‌گردد.
۱۳	۰/۸۲	۳/۶۳	۹۷	۱۱۶	۴۹	۳۳	۳۴	عضویت در تشکل‌های آب‌بران سبب ایجاد اختلاف بین کشاورزان می‌گردد.
۱۴	۰/۸۶	۳/۳۸	۳۶	۱۲۹	۹۶	۶۱	۷	نظارت بر توزیع و تقسیم آب در تشکل آب‌بران مشکل است.
۱۵	۰/۹۲	۱/۷۰	۰	۰	۳۷	۱۵۵	۱۳۷	عضویت در تشکل‌های آب‌بران به ضرر کشاورزان است.

تشکل‌های آب‌بران و سطح تحویلات رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح یک درصد و با متغیرهای مساحت اراضی آبی و مدت عضویت در شرکت تعاونی روستایی رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح ۵ درصد وجود داشت. همچنین بین نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران و متغیرهای سن، سابقه

رابطه بین نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران با برخی از متغیرهای تحقیق یافته‌های حاصل از تحلیل همبستگی نشان داد که بین نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران و متغیرهای میزان مشارکت رسمی، میزان مشارکت غیررسمی، تمایل کشاورزان به مشارکت در

کار کشاورزی و میزان درآمد سالیانه رابطه منفی و معنی‌داری در سطح یک درصد وجود داشت. در ضمن بین این متغیر با سایر متغیرهای تحقیق هیچگونه رابطه معنی‌داری وجود نداشت (جدول ۶).

جدول ۶- رابطه بین نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب بران با متغیرهای منتخب

متغیر	نوع ضریب همبستگی	مقدار ضریب همبستگی "t"	سطح معنی‌داری
میزان مشارکت رسمی	پیرسون	۰/۷۸۰**	۰/۰۰
میزان مشارکت غیررسمی	پیرسون	۰/۷۳۷**	۰/۰۰
تمایل به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران	پیرسون	۰/۴۷۰**	۰/۰۰
سن	پیرسون	-۰/۵۸۴**	۰/۰۰
سابقه کار کشاورزی	پیرسون	-۰/۵۸۶**	۰/۰۰
سطح تحصیلات	اسپیرمن	۰/۶۴۰**	۰/۰۰
مساحت اراضی آبی	پیرسون	۰/۱۳۶*	۰/۰۱۴
مساحت اراضی دیم	پیرسون	-۰/۰۵۳	۰/۳۳۶
تعداد قطعات زمین	پیرسون	۰/۰۲۳	۰/۶۸۳
میزان درآمد سالیانه	پیرسون	-۰/۵۱۴**	۰/۰۰
مدت عضویت در شرکت تعاونی روستایی	پیرسون	۰/۱۲۱*	۰/۰۲۸
میزان مواجهه با مساله کم آبی	اسپیرمن	۰/۰۹۱	۰/۱۰۱

نتایج آزمون کروسکال والیس در جدول (۸) نشان می‌دهد که بین کشاورزان با سطح تحصیلات مختلف، از نظر نگرش نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران تفاوت معنی‌دار در سطح یک درصد وجود داشت. بنابراین، پاسخگویان با سطح تحصیلات بالاتر، نگرش مساعدتری نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران داشتند. همچنین نتایج تحلیل واریانس در جدول (۹) نشان می‌دهد، کشاورزانی که نوع مالکیت اراضی آنها ملکی می‌باشد، نسبت به افرادی که مالکیت آنها اجاره‌ای و یا ملکی-اجاره‌ای بوده است، به‌طور معنی‌داری نگرش متفاوت و مساعدتری نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران داشته‌اند.

مقایسه نگرش گروه‌های مختلف کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران
نتایج آزمون t در جدول (۷) حاکی از آن است که بین گروه‌های کشاورزان بر اساس شغل اصلی، عضویت در شرکت تعاونی روستایی و روش آبیاری، در سطح یک درصد تفاوت معنی‌داری وجود داشت. این آزمون نشان داد که کشاورزانی که شغل اصلی آنها کشاورزی است، سابقه عضویت در شرکت تعاونی روستایی داشته‌اند و از شیوه آبیاری تحت فشار استفاده می‌کنند، از نگرش مساعدتری نسبت به عضویت در تشکل‌های آب‌بران برخوردار بوده‌اند.

جدول ۷- مقایسه نگرش کشاورزان از گروه‌های مختلف نسبت به مشارکت تشکل‌های آب‌بران (آزمون t)

متغیر گروه بندی	سطح	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آماره "t"	معنی‌داری
شغل اصلی	کشاورزی	۲۵۵	۸۱/۵۲	۴/۹۱	-۹/۷۷	۰/۰۰**
	غیر کشاورزی	۷۴	۷۴/۸۷	۵/۹۱		
عضویت در شرکت تعاونی روستایی	بلی	۲۸۱	۷۹/۸۵	۶/۷	-۴/۲۲	۰/۰۰**
	خیر	۴۸	۷۵/۷۷	۶/۰۸		
روش آبیاری	سنتی	۱۹۳	۷۳/۸۶	۵/۳۲	۹/۶۷	۰/۰۰**
	تحت فشار	۱۳۶	۷۹/۹۲	۵/۹۷		

جدول ۸- مقایسه نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکیل‌های آبران بر اساس سطح تحصیلات (آزمون کروسکال-والیس)

متغیر	سطوح	میانگین رتبه ای	کروسکال والیس	سطح معنی داری کای اسکویر
	بیسواد	۹۴/۸۵		
	ابتدایی	۱۴۷/۳۰		
	راهنمایی	۱۹۶/۸۵		
سطح تحصیلات	متوسطه	۲۱۷/۶۱	۱۵۰/۳۲۹	./۰۰۰**
	دیپلم	۲۵۹/۲۶		
	فوق دیپلم	۲۴۶/۰۷		
	لیسانس و بالاتر	۲۶۹/۰۴		

جدول ۹- مقایسه نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکیل‌های آبران (آزمون F)

متغیر معیار	متغیر گروه‌بندی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	F	مقایسه زوجی				
						سطح معنی‌داری	گروه‌ها با آزمون دانکن	۳و۲	۳و۱	۳و۲
		۲۱۱	۷۹/۸۲	۵/۷۷						
	نگرش کشاورزان نسبت به نوع مالکیت	۵۲	۷۸/۵۱	۵/۷۶	۱۹/۶۰۴	./۰۰۰**	*	*		
	مشارکت در تشکیل‌های آبران	۶۶	۷۸/۸۴	۶/۸۹						

**/۰۰۰: معنی داری در سطح ۱ درصد

می‌گردد. در گام چهارم متغیر سابقه کار کشاورزی وارد معادله گردید. مقدار ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۸۷۸ و ضریب تعیین برابر با ۰/۷۷۲ بدست آمد. در واقع ۰/۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط این متغیر تبیین می‌گردد. در گام پنجم نیز متغیر مساحت اراضی آبی وارد معادله گردید. مقدار ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۸۸۲ و ضریب تعیین برابر با ۰/۷۷۸ بدست آمد. بنابراین، ۰/۶ درصد از تغییرات متغیر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکیل‌های آبران توسط این متغیر تبیین می‌گردد.

جدول ۱۰- رگرسیون چندگانه برای بررسی رابطه بین نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکیل‌های آبران و

گام	متغیر	ضریب همبستگی	ضریب تعیین
۱	مشارکت غیر رسمی	۰/۷۲۷	۰/۵۴۳
۲	سن	۰/۸۶۶	۰/۷۵۰
۳	مشارکت رسمی	۰/۸۷۴	۰/۷۶۴
۴	سابقه کار کشاورزی	۰/۸۷۸	۰/۷۷۲
۵	مساحت اراضی آبی	۰/۸۸۲	۰/۷۷۸

رگرسیون چندگانه در رابطه با نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکیل‌های آبران

رابطه بین متغیرهای تحقیق با نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکیل‌های آبران از طریق رگرسیون گام به گام مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج به‌دست آمده در جدول (۱۰) نشان می‌دهد که در اولین گام متغیر مشارکت غیر رسمی وارد معادله گردید. مقدار ضریب همبستگی چندگانه (R) برابر ۰/۷۳۷ و ضریب تعیین برابر ۰/۵۴۳ بدست آمد. به عبارتی دیگر، ۵۴/۳ درصد تغییرات متغیر وابسته نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکیل‌های آبران توسط این متغیر تبیین می‌گردد. در گام دوم، متغیر سن وارد معادله گردید. این متغیر ضریب همبستگی چندگانه را به ۰/۸۶۶ و ضریب تعیین را به ۰/۷۵۰ افزایش داد، به عبارت دیگر ۷۵/۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط این متغیر تبیین می‌گردد.

در گام سوم، مشارکت رسمی وارد معادله گردید. این متغیر ضریب همبستگی چندگانه را به ۰/۸۷۴ و مقدار ضریب تعیین را نیز تا حد ۰/۷۶۴ بالا برد، بنابراین، ۷۶/۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط این متغیر تبیین

جدول ۱۱- مقدار تأثیر متغیرهای تأثیرگذار در بکارگیری عملیات مدیریت آب کشاورزی

متغیر	ضریب استاندارد نشده B	ضریب استاندارد شده Beta	T	sig
ضریب ثابت: b0	۲۴/۹۱۹	---	۸/۷۶۵	۰/۰۰
مشارکت غیر رسمی	۱/۴۵۶	۰/۶۱۷	۲۲/۵۴۲	۰/۰۰
سن	-۰/۱۳۱	-۰/۲۲۲	-۳/۳۲۷	۰/۰۱
مشارکت رسمی	۰/۱۷۵	۰/۱۲۹	۴/۳۷۷	۰/۰۰
سابقه کار کشاورزی	-۰/۱۳۲	-۰/۲۳۴	-۳/۵۴۲	۰/۰۰
مساحت اراضی آبی	۰/۱۵۶	۰/۰۸۲	۲/۹۹۳	۰/۰۳

زیرساخت‌های لازم در این زمینه باشد. بنابراین، پیشنهاد می‌گردد تا اداره جهاد کشاورزی منطقه با برگزاری دوره‌های آموزشی-توجیهی لازم و فراهم نمودن امکان بازدید از این تشکله‌ها در مناطق همجوار و همچنین اطلاع‌رسانی و آموزش از طریق رسانه‌های جمعی، نسبت به ارتقاء سطح دانش، نگرش و مهارت کشاورزان نسبت به این مقوله اقدامات لازم را صورت دهد.

وجود نگرش مثبت، مقدمه‌ای برای جلب مشارکت کشاورزان در این تشکله‌ها به شمار می‌رود که بایستی سازمان‌های ذی‌ربط نسبت به جلب اعتماد کشاورزان و حفظ آن نیز اقدام کنند. لذا با توجه به نگرش مثبت کشاورزان منطقه، در صورت فعالیت بیشتر سازمان جهاد کشاورزی در این زمینه و الگو برداری از استان‌های موفق در این زمینه، می‌توان نسبت به توسعه و گسترش این تشکله‌ها و بهره‌مندی از منافع آن امیدوار بود. به عنوان اولین گام، بررسی و تحلیل دقیق منطقه و شناسایی و دسته‌بندی مشکلات و موانع موجود در این زمینه توصیه می‌شود.

یافته‌های حاصل از تحقیق نشان داد که بین نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکله‌های آب‌بران و متغیرهای میزان مشارکت رسمی، میزان مشارکت غیررسمی، تمایل کشاورزان به مشارکت در تشکله‌های آب‌بران، سطح تحصیلات، مساحت اراضی آبی و مدت عضویت در شرکت تعاونی روستایی رابطه مثبت و معنی‌داری در سطوح یک و پنج درصد وجود داشت. این یافته‌ها با نتایج تحقیقات Vermilion (2000)، Cramb (2004)، Ruben & Lerman (2005)، Shahroudi & Chizari (2008)، Zareei Dastgerdi et al. (2009)، Ahmadvand & Sharifzadeh (2010) و Azizi

با توجه به توضیحات ارائه شده در بالا و نتایج جدول (۱۱)، معادله خطی حاصل از رگرسیون به شکل زیر می‌باشد:

$$Y=24.919+1.456X1-0.131X2+0.175X3-0.132X4+0.156X5$$

که در آن :

Y: نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکله‌های آب‌بران،

X1: مشارکت غیر رسمی،

X2: سن،

X3: مشارکت رسمی،

X4: سابقه کار کشاورزی،

X5: مساحت اراضی آبی.

براساس نتایج حاصل از جدول (۱۱)، مشاهده می‌شود که متغیر مشارکت غیر رسمی ($B=1/456$) بیش از سایر متغیرها بر روی نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکله‌های آب‌بران تأثیر می‌گذارد و بعد از آن متغیرهای سن ($B=-0/131$)، مشارکت رسمی ($B=0/175$)، سابقه کار کشاورزی ($B=-0/132$) و مساحت اراضی آبی ($B=0/156$) قرار می‌گیرند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

همانگونه که یافته‌های تحقیق نشان داد، کشاورزان مورد مطالعه نگرش مثبتی نسبت به مشارکت در تشکله‌های آب‌بران از خود نشان داده‌اند که این امر با یافته‌های Vermilion (1997) و Shahroudi et al. (2008) مطابقت دارد. از سویی بررسی‌ها نشان داد که کشاورزان منطقه شناخت و آگاهی کافی نسبت به این تشکله‌ها و اهمیت و کارکردهای آن نداشتند که این امر می‌تواند به دلیل عدم فعالیت مناسب و اثربخش سازمان جهاد کشاورزی در این زمینه، عدم اطلاع‌رسانی و فعالیت‌های آموزشی مناسب و یا فراهم نبودن شرایط و

عضویت در تشکلهای آبربران برخوردار بوده‌اند، لذا با توجه به مشکل خشکسالی و کم آبی، سنتی بودن شیوه آبیاری در منطقه و سطح درآمد نسبتاً پایین کشاورزان پیشنهاد می‌گردد تا با اعطای تسهیلات لازم و تسهیل دریافت آن و برگزاری دوره‌های آموزشی و توجیهی نسبت به اشاعه شیوه‌های آبیاری نوین به شکل گروهی و در قالب تشکلهای آبربران اقدام گردد تا کشاورزان از این طریق از مزایای هر دو شیوه بهره‌مند گردند. همچنین پیشنهاد می‌گردد تا نسبت به اعتلای دانش فنی و اجتماعی بهره‌برداران و مردم در سطح شبکه‌های آبیاری و در نتیجه امکان اجرای مناسب‌تر طرح‌های توسعه، افزایش بهره‌وری از جمله یکپارچه‌سازی اراضی، ارتقای سطح مکانیزاسیون و کاهش مشکلات اجتماعی آنها اقدام شود.

در تحلیل رگرسیونی گام به گام نیز به ترتیب پنج متغیر مشارکت غیر رسمی، مشارکت رسمی، سابقه کار کشاورزی و مساحت اراضی آبی وارد تحلیل شدند که در مجموع در حدود ۷۷/۸ درصد از واریانس متغیر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکلهای آبربران را تبیین نمودند که با یافته‌های Shahroudi & Chizari (2008)، Ahmadvand & Sharifzadeh (2010) مطابقت دارد.

همانطور که مشاهده می‌گردد، مشارکت غیررسمی و مشارکت رسمی به‌عنوان مولفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی، میزان قابل توجهی از تغییرات متغیر وابسته نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکلهای آبربران را تبیین نموده است. مولفه‌های سرمایه اجتماعی به‌عنوان ابزار مفیدی در مباحث توسعه روستایی مطرح می‌باشد که می‌تواند بر کارایی و اثربخشی سرمایه‌های اقتصادی، طبیعی، فیزیکی، دانش فنی و حتی سرمایه انسانی تاثیرگذار باشد و از آن به عنوان رکن اساسی موفقیت طرح‌ها و برنامه‌ریزی‌ها یاد می‌شود (Alonge, 2002; Putnam, 1993; Ebrahimzadeh et al., 2010). لذا، پیشنهاد می‌گردد تا نسبت به توانمند نمودن کشاورزان و بهره‌برداران برای اجرای مشارکتی فعالیت‌های مورد نیاز از جمله جمع‌آوری و دسته‌بندی مشکلات در قالب فعالیت‌های گروهی، تعیین اولویت‌ها، برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت بر

Khalkheili & Zamani (2009) مطابقت دارد که تایید این امر می‌تواند نشان دهنده اهمیت بالا و تاثیرگذاری متغیرهای ذکر شده باشد. همچنین بین این متغیر و متغیرهای سن، سابقه کار کشاورزی و میزان درآمد سالیانه رابطه منفی و معنی‌داری در سطح یک درصد وجود داشت که این یافته در تایید یافته‌های Shahroudi & Chizari (2008) و بر خلاف نتایج تحقیقات Zareei & Dastgerdi et al. (2009)، Qiao et al. (2009) و Koppen & et al. (2002) می‌باشد. البته رد نتایج این تحقیقات می‌تواند به دلیل متفاوت بودن میانگین سنی جوامع مورد مطالعه باشد. اما به هر حال در تحقیق حاضر این امر نشان می‌دهد که کشاورزان جوانتر و با سطح تحصیلات بالاتر، نگرش مساعدتری نسبت به عضویت در این تشکلهای داشته‌اند، بنابراین با توجه پایین بودن سطح سواد بهره‌برداران و سنتی بودن عملیات کشاورزی و آبیاری در منطقه، پیشنهاد می‌گردد تا از یک‌سو از طرق مختلف نسبت به افزایش سطح سواد عمومی و تخصصی بهره‌برداران اقدام گردد و از سوی دیگر با اعطای تسهیلات لازم، زمینه را برای جلب مشارکت و فعالیت فارغ‌التحصیلان کشاورزی و جوانان روستایی، به خصوص در قالب تعاونی‌های تولیدی در این حیطه فراهم نمود. افزایش سطح سواد بهره‌برداران علاوه بر تاثیری که در ابعاد مختلف زندگی آنها ایفا می‌نماید، از این نظر حائز اهمیت می‌باشد که طبیعتاً هر چه سواد افراد بالاتر باشد، قدرت بحث، تحلیل و تبادل نظر آنها و در نتیجه امکان حضور آنها در اجتماعات مختلف بالاتر می‌رود که این امر می‌تواند سبب تقویت سطح سرمایه اجتماعی آنها و میزان مشارکت پذیری آنها شود.

نتایج آزمون‌های مقایسه میانگین نشان داد که بین گروه‌های کشاورزان بر اساس شغل اصلی، عضویت در شرکت تعاونی روستایی، روش آبیاری، سطح تحصیلات و نوع مالکیت اراضی در سطح یک درصد تفاوت معنی‌داری وجود داشت که با یافته‌های Shahroudi & Chizari (2008) و Shahroudi & Chizari (2009) مطابقت دارد.

از آنجایی که کشاورزانی که از شیوه آبیاری تحت فشار استفاده می‌کنند، از نگرش مساعدتری نسبت به

برنامه‌های مربوطه در سطح شبکه‌های آبیاری و زهکشی اقدام شود.

با توجه به اینکه مولفه‌های سرمایه اجتماعی سبب تشدید و تسهیل همکاری در بین اعضای تعاونی‌ها شده است و اعضاء نسبت به غیر اعضاء از نظر مولفه‌های سرمایه اجتماعی در سطح بالاتری قرار داشته‌اند (Ahmadi Firouzjaei et al., 2007). لذا، پیشنهاد می‌گردد که تا به طرق مختلف نسبت به رشد و توسعه سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی اهتمام ویژه‌ای صورت گیرد. یکی از راه‌های افزایش سطح سرمایه اجتماعی، تسهیل ارتباطات اجتماعی میان افراد جامعه و فراهم نمودن فضاهای لازم به این منظور (انجمن‌ها، نشست‌ها و ...) می‌باشد. در سطح کلان یا نهادی نیز، سرمایه اجتماعی با بالا بردن کیفیت نظام حقوقی و آرام کردن محیط اجتماعی و سیاسی و بهبود رابطه دولت و مردم صورت می‌گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود که روابط و تاثیرات متقابل سرمایه اجتماعی و تشکلهای

آب‌بران در قالب مطالعه جداگانه‌ای مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

از آنجایی که تنها، ایجاد این تشکلهای مد نظر نبوده بقا و تقویت آنها نیز مورد نظر می‌باشد، لذا ایجاد فضای فرهنگی جهت تأسیس تعاونی‌های آب‌بران و تحویل کل شبکه به کشاورزان و اعمال سیاست‌های تشویقی ضمن پشتیبانی مالی تشکلهای مانند پرداخت یارانه به تشکلهای و وجود چارچوب حقوقی معین و شناخته شده و انجام به هنگام و شایسته تعهدات از سوی دولت برای بقا و ادامه راه آنها می‌تواند مثرتر باشد. ضمناً، ارایه الگوی کشت علمی از سوی سازمان جهاد کشاورزی استان و طراحی سازوکاری برای تأمین نهاده‌ها، بازاریابی و فروش محصولات و یا روشن شدن این مطلب که مالکیت یا مدیریت چه نوع خدماتی به کشاورزان منتقل می‌شود و چه خدمات جدیدی وجود دارد که در آینده قابل دسترس خواهد بود نیز می‌تواند مفید واقع گردد.

REFERENCES

1. Abdolahi, M. (1998). *Farming systems: A comparative study and evaluation of farming systems in Iran*, Ministry of Agriculture, Tehran. (In Farsi).
2. Ahmadi Firouzjaei, A., Sadighi H., & Mohammadi, M.A. (2007). Measuring and comparing social capital components of members and non-members of rural production cooperatives, *Social Welfare*, 6(23): 93-111, winter 2007. (In Farsi).
3. Ahmadvand, M., & Sharifzadeh, M. (2010). Feasibility study of water users' associations (wuas), the case of Kavar plain of Fars Province, *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 5(2):1-14. (In Farsi).
4. Alonge, J.A. (2002). Traditional institutions, social capital, and Multi-institutional partnerships for agricultural development: Implications for a new extension paradigm, *AIAEE, Proceedings of the 18th Annual Conference*, Durban, South Africa.
5. Azizi Khalkheili, T., & Zamani, G.H.H. (2009). Farmer participation in irrigation management: The case of Doroodzan dam irrigation network, Iran, *Agricultural Water Management*, 96(5): 859-865. (In Farsi).
6. Cramb, R.A. (2004). Social capital and soil conservation: evidence from the Philippines, *48th Annual Conference, Australian agricultural and resource economics society*, Melbourne, 10-13 February 2004.
7. Ebrahimzadeh, I., Barimani, F., Eskandari Sani, M., & Ramezanzpour, S. (2010). Comparative investigation of social capital in rural area integrated with urban area and independent rural area, *Roosta Va Towse'E*, 13(1): 43-62. (In Farsi).
8. Ejtmaei, A., Zahedi, A., & Fayaz, M. (1999). Farmers' participation in managing irrigation and drainage networks in Gilan Province, *Proceedings of conference on farmers' participation in managing irrigation networks*, National Committee for irrigation and drainage, Tehran. (In Farsi).
9. FAO. (2003). *Review of world water resources by country*, Water Report, 23, Rome.
10. Farshi, A.A., Kheirabi, J., Siadat, H., Mir Latifi, M., Darbandi, M., Salamat, A.R., Entdari, M.R., & Sadat Mireei, M.H. (2003). *Agricultural water management*, Iranian National Committee on Irrigation and Drainage, Tehran. (In Farsi).
11. Garret, J. (2006). A gift from the San Antonio professional coaches, Retrieved July 17, 2007, from www.jaynegarrett.com.
12. Greenwald, A. G. (1989). Why attitudes are important: Defining attitude and attitude theory 20 years later, In A.R. Pratkanis, S.J. Breckler, & In A.G. Greenwald (Eds.), *Attitude structure and function*, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum associates Inc, 429-440.

13. Heyd, H., & Neef, A. (2004). *Participation of local people in water management: evidence from the Mae SA Watershed*, Northern Thailand, International Food Policy Research Institute, Washington.
14. Heydarian, A. (2003). Management Transfer: Methods, obstacles and solutions, The third workshop on *water users participation in managing irrigation networks*, National Committee for irrigation and drainage, Tehran. (In Farsi).
15. Howarth, S.E., & Lal, N.K. (2002). Irrigation and participation: rehabilitation of the Rajapur project in Nepal, *Irrigation and Drainage Systems*, 16: 111-138.
16. Howarth, S.E., Parajuli, U.N., Baral, J.R., Nott, G.A., Adhikari, B.R., Gautam D.R., & Menuka, K.C. (2005). *Promoting good governance of water user's association in Nepal*, Department of Irrigation of his Majesty's Government of Nepal.
17. Keshavarz, A., Ashrafi, M., Heydari, N., Pouran, M., & Farzaneh, E. (2005). Water allocation and pricing in agriculture of Iran, *Proceedings of an Iranian-American workshop on water conservation, reuse, and recycling*, National Research Council of the National Academies, The National Academies Press, Washington, DC. (In Farsi).
18. Koppen, B.V., Parthasarathy, R., & Safiliou, C. (2002), Poverty dimensions of irrigation management transfer in large scale irrigation in Andhra Pradesh and Gujarat, India, International Water Management Institute, *Research Report 61*, Colombo, Sri Lanka: IWMI.
19. Lise, W. (2000). Factors influencing people's participation in forest management in India, *Ecological Economics*, 34: 379-392.
20. Mohajerani, M. (1999). Farmers' participation, the forgotten structure in managing water resources, *Proceedings of first conference on importance of managing irrigation and drainage networks*, Institute of Agricultural planning Economic, Tehran: 80-101. (In Farsi).
21. Najafi, B. (2008). Participatory irrigation management: Concepts, framework and world experience, *Proceedings of first conference on importance of managing irrigation and drainage networks*, Institute of Agricultural planning Economic, Tehran: 63-79. (In Farsi).
22. Najafi, B.A., & Shirvanian, A.A.R. (2006). Obstacles to water user participation in managing irrigation and drainage systems of Doroudzan area in Iran, *Roosta Va Towse'E*, 9(3): 53-71. (In Farsi).
23. Narayan, D. (1995). *The contribution of people's participation: Evidence from 121 rural water supply projects*, International bank for reconstruction and development, Washington, DC.
24. Parsa, M. (2005). *Motivation and Emotion*, (7th Ed.). Published by Payame Noor University. (In Farsi).
25. Pourzand, A. (1999). Review of water users association and establishing a logical association in irrigation network in Qazvin, *Proceedings of conference on farmers' participation in managing irrigation networks*, National Committee for irrigation and drainage, Tehran. (In Farsi).
26. Putnam, R. (1993). *The prosperous community: Social capital and public life*, The American Prospect, 13.
27. Qiao, G., Zhao, L., & Klein, K.K. (2009). Water user associations in Inner Mongolia: Factors that influence farmers to join. *Agricultural Water Management*, 96(5): 822-830.
28. Ruben, R., & Lerman, Z. (2005). Why Nicaraguan peasants stay in agricultural production cooperatives. Discussion Paper, 13.04, Retrieved October 26, 2010, from <http://departments.agri.huji.ac.il/economics/lerman-why.pdf>.
29. Sadighi, H., & Ahmad Pour Kakhak, A. (2005). Assessing farmers' attitude toward cultivation and development of saffron production and investigating their difficulties and problems (A case study in Gonabad, Khorasan, Iran), *Iranian Journal of Agricultural Sciences*, 36(3): 689-699. (In Farsi).
30. Shaban Ali Fami, H., Ghasemi, J., Maleki Pour, R., & Sharifi, O. (2010). Analysis of attitude of Karaj citizens towards participation in community supported agriculture, *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 41-2(1), 89-100. (In Farsi).
31. Shahroudi, A.A., & Chizari, M. (2008). Factors influencing farmers' attitudes toward participation in water users' associations (A case study in Khorasan Razavi Province, Iran), *Journal of Science and Technology of Agriculture and Natural Resources*, 11(42): 299-312. (In Farsi).
32. Shahroudi, A.A., & Chizari, M. (2009). An analysis of farmers' behavioral domains regarding optimal agricultural water management in khorasan Razavi province: a comparison of participants and non-participants in water users' cooperative, *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 4(2):81-99. (In Farsi).
33. Shahroudi, A.A., Chizari, M., & Pezeshkirad, G.H.R. (2008). The influence of water users' cooperative on farmers' attitudes toward agricultural water management: A case study in Khorasan Razavi Province, Iran, *Agricultural Economics & Development*, 2 (22): 71-85. (In Farsi).
34. Starkloff, R. (2001). Farmers' perception of the social mobilization of water user organization in the Sindh, Pakistan, Working Paper 33, *International Water Management Institute*, Lahore, Pakistan.

35. Tahbaz Salehi, N., Koupahi, M., & Nazari, M.R. (2010). Investigating on the performance of participatory irrigation management in Iran: case study- Tajan water user association, *Journal of Agricultural Economics and Development*, 24(2): 205-216, summer 2010, (In Farsi).
36. Vermillion, D.L (2000). *Guide to monitoring and evaluation of irrigation management transfer*, The Japanese institute for irrigation, drainage and international network on participatory irrigation management.
37. Vermillion, D.L. (1997). Management devolution and the sustainability of irrigation: results of comprehensive versus partial strategies, *Presented at the FAO/World Bank, Technical Consultation on Decentralization and Rural Development*, 16-18 December 1997, Rome.
38. World Bank. (2009). Water resource management, World Bank, Retrieved February 5, 2009, from <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTWAT/0,,contentMDK:21630583~menuPK:4602445~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:4602123,00.html>.
39. Yercan, M. (2003). Management turning-over and participatory management of irrigation schemes: a case study of the Gediz River Basin in Turkey, *Agricultural Water Management*, 62: 205-214.
40. Zareei Dastgerdi, Z., Iravani, H., Shaban Ali Fami H., & Mokhtari Hesari, A. (2008). An analysis of, and investigating the problems of water users association (WUAs) in managing irrigation network of Jarghouyeh District, Isfahan County, *Iranian Journal of Agricultural Sciences (Agricultural Economics & Development)*, 39-2(1): 227-235. (In Farsi).
41. Zareei Dastgerdi, Z., Iravani, H., Shaban Ali Fami H., & Mokhtari Hesari, A. (2009). An analysis of factors affecting farmers' participation in the management of water network in Jarghouyeh District, Isfahan County, *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 40(2):61-70. (In Farsi).